

JAN MŁODKOWSKI (1998). *Aktywność wizualna człowieka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, ss. 234

Książka Jana Młodkowskiego *Aktywność wizualna człowieka* jest jedną z licznych pozycji dotyczących zagadnienia poznawania wzrokowego. Zasluguje jednak na wyróżnienie, gdyż zakres prezentowanej problematyki jest szerszy niż w podobnego typu publikacjach. Książka ta jest pomyślana jako podręcznik do nauczania psychofizjologii widzenia na studiach humanistycznych. Szeroki zakres problematyki czyni książkę możliwą do wykorzystania w nauczaniu wielu przedmiotów, które obejmują swoim programem zagadnienie percepcji wzrokowej. Zatem może być wykorzystana w nauczaniu procesów poznawczych, psychologii ogólnej, a także biologicznych mechanizmów zachowania.

Pierwsza część książki, w zamyśle autora, dotyczy wiedzy ogólnej o percepcji wzrokowej, która stanowi fundamentalną właściwość aktywności człowieka. Autor kreśli szerszą perspektywę teoretyczną, w kontekście której sytuuje spostrzeganie wzrokowe. Teoretyczny kontekst stanowi „metafora komputera” i teoria czynności Tomaszewskiego. Autor precyzyjnie definiuje pojęcia i w sposób klarowny prezentuje różnice terminologiczne. Sprawia to, że praca staje się przejrzysta i spójna. Z dużą dokładnością i wnikliwością nakreślony zostaje proces odbioru sygnałów z otoczenia, które dzięki właściwościom psychicznym człowieka przetworzone zostają w obraz stanowiący podstawę do stworzenia przez niego reprezentacji rzeczywistości. Nim do tego dojdzie musi on być poddany obróbce.

Autor analizuje przebieg poszczególnych etapów przetwarzania. Na podkreślenie zasługuje fakt, że dokonana prezentacja percepcji wzrokowej ma charakter holistyczny, ukazuje współzależność wielu procesów poznawczych (pamięci, uwagi, emocji), które się wzajemnie współdeterminują i przenikają w akcie spostrzegania. W dostępnych podręcznikach poszczególne procesy są od siebie izolowane i do czytelnika należy zestawianie danych tak, aby tworzyły syntetyczny obraz całości. Może to stanowić problem dla wielu studentów, zwłaszcza tych dziedzin, które nie operują taką terminologią i większy nacisk kładą na przetworzenie wiadomości bieżących niż próbę globalnego ujęcia aktywności poznawczej człowieka.

Poza tym część ta porządkuje i wyjaśnia zjawiska związane ze spostrzeganiem, takie jak: habituacja, adaptacja, sensybilizacja, kompensacja, synergia, redundancja, synestezja, maskowanie i inne. Atutem jest szeroki zakres prezentowanych zjawisk i szczegółowe omówienie pozwalające nie tylko na zapoznanie się z poszczególnymi terminami, ale także na zrozumienie mechanizmów nimi kierujących.

Zaskoczenie może stanowić umieszczenie tutaj również podrozdziału poświęconego spostrzeganiu pozamysłowemu. Tematyka ta stanowiła przedmiot zainteresowania dziedzin, które nie były bezpośrednio związane z nauką, gdyż nie spełniały podstawowych kryteriów „naukowości” – możliwości ujmowania ich w związek skutkowo-przyczynowy. Poświęcenie miejsca tej problematyce jest oznaką odwagi (może w mniejszym stop-

niu teraz, gdy zalewani jesteśmy informacjami o zjawiskach paranormalnych) i rzetelności naukowej (oznacza bowiem, że nie abstrahuje się od zjawisk niewygodnych, których nie można umieścić w przyjętych przez naukę paradygmatach).

Pewną uwagę, którą można pochylić autorowi, to brak w tekście odniesień do literatury, którą wspiera się on przy omawianiu konkretnego zagadnienia. Stanowiąc to może problem dla osób zainteresowanych danym tematem. Z kolei umieszczenie bibliografii po każdym podrozdziale jest pewnym zawężeniem obszaru poszukiwań, jednak wymaga to od potencjalnego zainteresowanego przejrzania kilku pozycji, które mogą zawierać tematykę nie mieszczącą się w kręgu jego zainteresowań. Uwaga ta dotyczy nie tylko części pierwszej, ale także pozostałych, zbudowanych na podobnym schemacie.

W następnej części autor prezentuje anatomiczno-fizjologiczne podłoże przetwarzania sygnałów wizualnych. Zagadnienia te ujęto w sposób standardowy: budowa analizatora wzrokowego, poszczególne etapy odbioru bodźców, powstawanie obrazu i jego zniekształceń. Należy podkreślić sposób omówienia budowy i funkcjonowania siatkówki, które w podręcznikach z zakresu fizjologii są często wyjaśnione mniej precyzyjnie. Autor dokonuje prezentacji w oparciu o fachową literaturę nie tylko fizjologiczną, ale także medyczną i optyczną. Zwiększenie zakresu i specjalizacji tej tematyki umożliwiło autorowi zarówno zaprezentowanie zagadnienia, jak i jego wyjaśnienie. Zważywszy, że książka ma pełnić rolę podręcznika dla studentów, jest to istotnym plusem. Treść stanowi najistotniejszy walor rozdziału, ale nie jedy-

ny. Do zrozumienia fizjologicznych mechanizmów duże ułatwienie stanowi graficzne przedstawianie niektórych zagadnień.

Część trzecia, *Podstawowe funkcje wzroku*, poświęcona jest analizie determinant i mechanizmów percepcji kształtu, barw, ruchu, przestrzeni, czyli tych aspektów, które w działalności dydaktycznej porusza się przy omawianiu spostrzegania. Jeszcze raz należy podkreślić, że autor czyni to w sposób czytelny. Prezentowana wiedza jest skategoryzowana, zawiera wiele szczegółowych informacji (np. na temat przestrzeni Panuma, technik obrazowania pseudoprzestrzennego) i jest ona poparta graficzną prezentacją. Dokładnie zaś zdefiniowane specjalistyczne pojęcia ułatwiają zrozumienie poruszanej problematyki.

Rozdział ten obejmuje także zagadnienia nieprawidłowości widzenia: różnego rodzaju przejawów, sposobów korekcji i sposobów badania. Uwzględnienie tych zagadnień jest ukazaniem praktycznego zastosowania wiedzy. Poza tym problemy tego typu (krótkowzroczność, dalekowzroczność, astygmatyzm, zaburzenia w widzeniu barwnym) są dość częstą przypadłością milionów ludzi, także studentów i mogą wzbudzać zainteresowanie.

Przedostatni rozdział stanowi uszczegółowienie treści z pierwszego rozdziału, w którym spostrzeganie było analizowane w kontekście ogólnej aktywności poznawczej człowieka. Autor wskazuje na związki percepcji wzrokowej z poszczególnymi procesami poznawczymi: uwagą, myśleniem, mową, emocjami. W tradycyjnych podręcznikach z psychologii ogólnej przy omawianiu percepcji wzrokowej prezentowane są wyłącznie złudzenia, które mają na celu

zwrócenie uwagi, że poznanie zmysłowe ma charakter względny. Pomijano natomiast halucynacje wizualne, których występowanie wskazuje również na względność naszego poznania, a brak kontroli nad nimi sprawia, że traktuje się je równorzędnie z aktami percepcji. Umieszczenie przez autora tego podrozdziału pokazuje szerszy zakres wiedzy i sprawia, że publikacja ta staje się bardziej kompletna.

Rozdział ten budzi jednak pewne zastrzeżenia. Autor posiada świadomość różnych stanowisk teoretycznych, które zresztą wymienia, np. determinizm językowy. Rodzi się pytanie, jakie jest przeciwstawne stanowisko. O ile poprzednie rozdziały nie wymagały prezentowania różnych stanowisk ze względu na tematykę, która miała charakter bardziej jednoznaczny, to tutaj mamy do czynienia z pluralizmem podejść teoretycznych. Ze względu na to, że jest to podręcznik adresowany do studenta, wskazane byłoby ukazanie mu różnego podejścia do tej samej rzeczywistości, dając jednocześnie możliwość własnego ustosunkowania się do prezentowanych mu danych.

Ostatni rozdział dotyczy tych form działalności człowieka w życiu codziennym, które są związane z udziałem obrazu. Autor zajmuje się kulturowymi aspektami obrazowania: ilustracjami w książkach i komiksach, fotografii, filmie, grafice komputerowej. Szczegółnej krytyce poddaje komiks, traktując go jako zwyrodnienie ilustracji. Zwraca on uwagę, że nie sprzyja to rozwojowi wyobraźni ani spostrzegawczości i jest ślełą ścieżką samorozwoju. W tym względzie nie można nie zgodzić się z autorem. Zastanawia jednak jednostronność spojrzenia na pozytywny udział komputerów w naszym życiu i pomijanie zagrożenia wywołanego ich wykorzystaniem.

Dopełnieniem tego rozdziału jest podrozdział dotyczący psychoergonomicznych aspektów obrazowania: ilości i jakości światła na stanowisku pracy, higieny czytania oraz wykorzystania symbolizacji obrazowej.

Reasumując, prezentowana książka jest cenną pozycją dydaktyczną, która może być pomocna dla studentów jak i nauczycieli akademickich. Zawiera szeroki zakres wiedzy związanej z percepcją wzrokową, popartej licznymi wykresami, tabelami, ilustracjami. Wiedza jest skategoryzowana, wypunktowana, co sprawia, że materiał przedstawiony przez autora staje się przejrzysty. Ścisły, specjalistyczny język oraz rzetelna, precyzyjna prezentacja materiału umożliwi zapoznanie się z nim i zrozumienie go, mimo że prezentowane zagadnienia pochodzą z różnych dziedzin nauki.

Adam Kucharski